سەد ساڵی گفتوگۆ نەک رۆژێکی شەڕ.. رێزا شوان

هۆزانڤانی کوردمان (لەتیف هەڵمەت) دەڵێت:"شەڕ بە تەقەیەک دەستپێدەکات، بەڵام بە هەزاران تەقە کۆتایی پێ دانانرێت".

بۆچی قورسە کە مرۆڤ بە ئاشتی و بە ئارامی و ئاسوودەیی بەبێ شەڕ بژین؟ ئایا شتێک هەیە کە بتوانێت ئەم هەموو رق و توندوتیژی و کوشتن و بڕینە روون بکاتەوە؟ کە بە زۆری ناڕەوا و تاوانن. کاتی ئەوە هاتووە کە بیر لە سایکۆلۆژیای جەنگ و هۆیەکانی هەڵگیرساندنی بکرێت.

دەروونناسانی پەرەسەندن، وادەبینن کە سروشتییە ئادەمیزاد شەڕ بکەن، چونکە ئەمە لە بنەڕەتدا لە جیناتی خۆپەرستی بووینە. پێویستیان بە کڵۆنکردن (کۆپی) یان دووبارەکردنەوە هەیە.

لە کاتی خوێندنەوەی هەر پەرتووکێک، دەربارەی مێژووی جیهان، بە زۆری بە تێڕوانینە گشتییەکان کۆتایی دێت، کە ئەستەمە مرۆڤ بە ئاشتی بژین. نزیکترین نموونە، شەڕی ئێستای نێوان روسیا و ئۆکرانیا، ئیسرائیل و فەلەستینە. کەواتە مرۆڤ هیچ پەند و وانەیەیان لە دوو جەنگی جیهانی وێرانکەر وەرنەگرتوون. لە جەنگی جیهانیی یەکەمدا نزیکەی (١٣) ملیۆن مرۆڤ کوژران. لە جەنگی جیهانیی دووەمدا زیاتر لە (٥٠) ملیۆن مرۆڤ کوژران. شەڕیش تەڕ وشک دەسووتێنێت.

ئەو هەموو پارە زەبەلاحەی لەم دوو شەڕدا بەفیڕۆ دران، ئەگەر لە ئاوەدانی و بژێوی ژیانی مرۆڤدا خەرج بکرانایە، لە هیچ شوێنێکی جیهاندا هەژاری و برسێتی نەدەما و ئاشتی و ئاسوودەیی و خۆشەویستی، باڵیان بەسەر جیهاندا دەکێشا.

لە ماوەی ساڵانی (١٧٤٠ ـ ١٨٩٧) دا، (٢٣٠) جەنگ و شەڕ لەسەر زەوی ئەوروپادا روویان دا، تا ئەو رادەیەی دەوڵەتان بە هۆی زۆری خەرجییەکانی سەربازییەوە، وەختبوو مایەپووچی خۆیان رابگەیەنن.

پاراستنی هاوڵاتیانی مەدەنی لە کاتی شەڕە چەکدارییەکاندا، لەژێر ناوی(پارێزبەندیی کەسانی شەڕنەکەر) ئەم بنەمایە، تەنها دروشمە و بە زەقی و بە رەقی پێشێلکراوە. چونکە لە شەڕدا، نە بەهای رەوشتی و نە سۆزی مرۆڤایەتی نە ویژدانی زیندوو نە رەچاوکردنی

مافەکانی منداڵان و ژنان و مافەکانی مرۆڤ دەکرێن. بەشێکی زۆری شەڕکەران دەبنە دڕندەتر لە دڕندە و لە پێستی مرۆڤ و مرۆڤایەتی دەردەچن.
بە چاوی خۆمان ئەم راستییانە ئەدەبینین، کە چۆن روسیا و ئۆکرانیا، ئیسرائیل و حەماس، تورکیای داگیرکەری کوردستان لە دژی رۆژاوای کوردستان، بە کوشندەترین چەکی تازەی وێرانکاری بە جیاوازی ـ شەلم کوێرم ـ دەستناپارێزم ـ منداڵ و ژن و پیر و پەکەوتە دەکوژن. بەردوومانی قوتابخانە و نەخۆشخانە و وێزگەکانی ئاو و کارەبا دەکەن. هەموو یاسا و ڕێسایەکی نێودەوڵەتی و رەوشتیی و مرۆڤایەتییان بەزاندوون.

ئیسرائیل و فەلەستین (٧٥) ساڵە لە شەڕێکی خوێناویدا، ئەگەر حەفتا و پێنج ساڵی تریش شەڕ بکەن، ناگەن بە ئەنجامێکی یەکلایی کەرەوە. تورکیای رەگەزپەرستیش نزیکەی سەد ساڵە لە دژایەتی کورد دەکات. بە گەورەترین سوپای دڕندە و خوێنڕێژ، بە تازەترین چەکی کوشندە، پەلاماری کوردستانی داوە کوردە دەکوژێت، دەست لە منداڵی نێو لانکیش ناپارێزن و دەیکوژن، چونکە ئەمە راستیی ئایدۆلۆژیا و کولتووری بۆگەنی بەماوەیانە. بەڵام سەد ساڵیکیش شەڕ بکەن و کورد بکوژن، ناتوانن کورد لەناوبەرن. و گەلی تورکیش ناتوانن بە ئاسوودەیی و بە ئاشتی بژین تا کوردیش نەبێت بە خاوەنی دەوڵەتی خۆی. بۆیە تا رۆژێک زووتر شەڕ رابگرن و ئاشتی رابگەیەنن لە بەرژەوەندیی هەموو لایەک دایە و زیانەکان کەمتر دەبنەوە. چونکە هەرگیز کێشەکان بە شەڕ و رق چارەسەر ناکرێن، بەڵکو قووڵتر دەبنەوە. دەتوانن لەسەر مێزی گفتوگۆدا چارەسەری کێشەکان بکەن و ئاشتی بەرقەراربێت.
بۆیە دەوترێت:”سەد ساڵی گفتوگۆ.. نەک رۆژێکی شەڕ”. شەر پەشیمانیی لە دوایە.
لەم پێودانگەوە، تا رۆژی زووتر، روسیا و ئۆکرانیا، ئیسرائیل و حەماس، تورکیا و کورد، ئەو شوێنانەی تر کە شەڕیان لە نێواندا هەیە، دەستی ئاشتی بە یەکتری درێژ بکەن و بە گفتوگۆ چارەسەری کێشەکانیان بکەن لە بەرژەوەندیی هەموویانە.
کورد وتەنیش:”زیان لە نیوەشی بگەڕێتەوە.. هەر قازانجە”.
بە داخەوە دەوڵەتە زلهێزەکان و بەرژەوەندیویستەکان، بەشێکیان بوونە بە کای بن ئاگر. یا بوونە بە تەماشاکەری ئەم شەڕانە. هەر وەکو سەیری یارییەکی تۆپی پێ بکەن، نایانەوێت لەم شەڕانەدا ناوبژی بکەن. کوشتنی ناڕەوای بێتاوانان رابگرن.

هەڵویستی نەرێنی دەوڵەتە زیلهێزەکان، لەم شەڕانەدا، وەکو کورتە چیرۆکی (پیاوێکی ریش سپی و دوو منداڵی شەڕکەر) دێتە بەرچاوم.

جارێکیان دوو منداڵ شەڕیان دەکرد، پیاوێکی ریش سپی بە دیاریانەوە وەستابوو، سەیری شەڕەکەیانی دەکرد.. پیاوێکی تر لە دوورەوە دەیان بینێت و دێت بە لایان، تا ناوبژی دوو منداڵەکە بکات. بە پیاوە ریش سپییەکەی وت: مامە گیان خۆ تۆ ریشت سپییە، بۆ ناوبژیی ئەم دوو منداڵە ناکەیت و وەستاویت و سەیریان دەکەیت؟

پیاوە ریش سپییەکە وتی:” تا دایانم بە شەڕەوە.. خەریکبوو شەیتان شەق بەرێت. ئێستا جەنابیشت دەیەوێت بە ئاسانی ناوبژییان بکەم و لێکیان بکەمەوە.

نەفرەت لە شەڕ و لە شەڕخوازان